

Limiar

É a nosa intención trazarmos neste volume1 unha panorámica do sentimento amoroso experimentado pola voz poética masculina das cantigas de Don Denis, cuxa xénese vén dada pola contemplación da senhor. Partimos, con esta finalidade, dun corpus textual constituído por trinta e tres cantigas de amor do trobador portugués, nas cales aparece recollido explicitamente o antecitado motivo da visión da dama.

En primeiro lugar, a nosa escolla do cancionero de Don Denis de Portugal (1261-1325) veu dada pola representatividade e significación da súa obra poética no conxunto da escola galego-portuguesa, que se distingue tanto pola súa amplitude en termos numéricos como tamén pola súa excelencia compositiva. Trátase, pois, do noso trobador máis prolífico, ou quizais deberíamos dicir -para sermos rigorosos-, aquel de quen na actualidade conservamos un maior número de cantigas, xa que son cento trinta e sete as composicións líricas da súa autoría, pertencentes aos tres xéneros canónicos da poesía trobadoresca nacida no occidente peninsular, a cantiga de amor, a cantiga de amigo e a cantiga de escarnio e maldizer, ademais de tres textos que podemos cualificar como pastorelas. Tamén en termos cualitativos destaca o cancionero do rei portugués, pois a súa poesía, como veremos, acada os máis altos niveis de mestría e supón, probabelmente por se tratar dun poeta xa tardío na cronoloxía da escola, unha síntese das formas e motivos empregados na tradición poética previa (Gonçalves 1993b: 210), e tamén dos elementos innovadores introducidos por el propio e por outros trobadores coetáneos. "Pelo novo alento que deu às letras hispánicas numa época de decadência, pela importância de sua própria obra poética, o nome de D. Dinis deve ocupar lugar privilegiado na literatura medieval portuguesa" (Cunha 1997: 264).

No que di respecto á delimitación do asunto da análise, reparamos no tópico da visión por se tratar dun motivo xa presente na literatura e nos diversos tratados sobre o amor desde

1 Este libro está baseado na nosa tese de doutoramento defendida na Facultade de Filoloxía da Universidade da Coruña en setembro de 2012.

a Antigüidade Clásica, e que comparece de maneira realmente significativa no xénero que Don Denis cultivou de modo máis recorrente, a cantiga de amor, posto que se rexistra en trinta e tres do setenta e tres textos deste xénero por el compostos. Así, o citado topos funciona neste caso como elemento aglutinador para a constitución do corpus textual, as máis de trinta cantigas nas cales aparece recollido de modo explícito o motivo da visión da dama, ben como orixe do namoramento por parte do trobador, como circunstancia necesaria para o poeta continuar a vivir ou, entre outras, como principal causa dos padecementos do home. Reproducimos a continuación a relación dos primeiros versos das trinta e tres composicións:

- 1. Quant'eu, fremosa mia senhor (B 501/V 84)*
- 2. Como me Deus aguisou que vivesse (B 503/V 86)*
- 3. Nunca Deus fez tal coita qual eu hei (B 504/V 87)*

4. *En gran coita, senhor (B 506/V 89)*
5. *Senhor, pois que m'agora Deus guisou (B 507/V 90)*
6. *Grave vos é de que vos hei amor (B 511/V 94)*
7. *Senhor, des quando vos vi (B 513/V 96)*
8. *Quen vos mui ben visse, senhor (B 521a/V 104)*
9. *A mia senhor que eu por mal de mí (B 523/V 106)*
10. *A tal estado mi adusse, senhor (B 525/V 108/T 2)*
11. *Senhor fremosa, non poss'eu osmar (B 528/V 111/T 5)*
12. *Non sei como me salv'a mia senhor (B 529/V 112/T 6)*
13. *Senhor, non vos pes se me guisar Deus (B 521/V 114)*
14. *Que soidade de mia senhor hei (B 526a/V 119)*
15. *Ai senhor fremosa, por Deus (B 518b/V 121)*
16. *Mesura seria, senhor (B 521b/V 124)*
17. *Que estranho que m'é, senhor (B 522b/V 125)*
18. *Senhor, cuitad'é o meu coraçon (B 523b/V 126)*
19. *Preguntar-vos quero por Deus (B 525b/V 128)*
20. *De muitas coitas, senhor, que levei (B 526b/V 129)*
21. *Nostro Senhor, se haversei guisado (B 527b/V 130)*
22. *De mi vós fazerdes, senhor (B 530/V 133)*
23. *Assi me trax coitado (B 531/V 134)*
24. *Senhor, que de grad'hoj'eu querria (B 533/V 136)*
25. *Senhor fremosa, pois no coraçon (B 535/V 138) 11*

26. *Ben me podedes vós, senhor (B 537/V 140)*
27. *Amor, en que grave dia vos vi (B 540/V 143)*
28. *Senhor, que ben parecedes (B 542/V 145)*
29. *Punh'eu, senhor, quanto poss'enuitar (B 545/V 148)*
30. *Quand'eu ben meto femença (B 548/V 151)*
31. *Senhor, en tan grave dia (B 550/V 153)*
32. *Senhor, eu vivo coitada (B 552/V 155)*
33. *- En grave dia, senhor, que vos oi (B 572/V 176)*

Por outra parte, consideramos que a obra de Don Denis é merecedora dun actualización en termos editoriais e mais de análise retórico-literaria, posto que non ten sido obxecto dunha edición individual desde finais do século XIX, concretamente desde o ano 1894, momento en que Henry R. Lang publica *Das Liederbuch des Königs Denis von Portugal*², traballo realmente meritorio para a altura en que foi realizado, e que vén sendo considerado a primeira edición que podemos realmente adxectivar como "crítica" nos estudos sobre a lírica trobadoresca galego-portuguesa. Porén, o paso do tempo e a consecuente evolución das técnicas de edición foi evidenciando certos erros e limitacións. En definitiva, o presente traballo ten como obxectivo a análise do cancionero amoroso do rei e trobador Don Denis, particularmente as súas cantigas de amor, desde a perspectiva da visión e do amor trobadoresco, así como o establecemento dunha casuística dos aspectos relacionados con esa visión da dama: causante(s), fases, elementos que interveñen no proceso, efectos que provoca no namorado etc. Fixaremos tamén a textualidade das 33 cantigas de amor que conforman o corpus de referencia baseándonos nas tendencias

textuais de teor 'neo-lachmaniano' e noutras achegas actuais e significativas da crítica textual, mais o núcleo fundamental do noso traballo será o comentario indi

2 Véxase tamén Lang (2010), volume organizado polas profesoras Lênia Márcia Mongelli e Yara Frateschi Vieira, e publicado pola Editora da Universidade Federal Fluminense (UFF) como parte da colección 'Estante Medieval'. Esta obra, titulada Cancioneiro d'el Rei Dom Denis e estudos dispersos, contén, traducida para portugués, a edición do cancionero dionisino feita por Henry R. Lang, e recolle algúns outros traballos pioneiros do filólogo sobre a nosa poesía trobadoresca. 12

vidualizado, e desde un punto de vista retórico e literario, das devanditas composicións.

O estudo destes aspectos pretende pór en relevo a singularidade e maestría da produción lírica de Don Denis dentro da homoxeneidade formal que caracteriza a nosa poesía medieval, ponderando, de por parte, o seu papel como o último grande monarca da escola trobadoresca galego-portuguesa, feito que sen dúbida redundará no (re)coñecemento, recuperación e valoración do noso glorioso patrimonio cultural e literario.